

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

САРКІСЯНА ЕРВАНДА ГРАНТОВИЧА за темою

« ПОРІВНЯЛЬНА МОРФОЛОГІЯ ЗУБІВ ЛАБОРАТОРНИХ ТВАРИН І ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ КАРІОЗНОЇ ХВОРОБИ »,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук
за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія

Актуальність теми. Прийнято вважати, що причиною карієсу зубів є ті чи інші, пошкоджуючі емаль, екзогенні фактори фізичного, хімічного або бактеріального походження. Поряд з цим деякі автори намагаються обґрунтувати протилежну точку зору, згідно з якою карієс розглядається як місцевий прояв певних несприятливих змін внутрішнього середовища організму, що породжують в пульпі зубів дисфункціональні стани, що негативно позначаються на стані їх твердих тканин. Таке подання обґрунтовує теорію про ендогенне походження карієсу, і дозволяє класифікувати його як каріозну хворобу (caries disease).

Одним з аргументів прихильників екзогенної теорії карієсу вважаються результати експериментальних досліджень на лабораторних тваринах, в якості яких використані в основному білі щури, миші і хом'яки. При цьому провокуючим фактором розвитку карієсу зубів служило штучне підвищення в порожнині рота тварин концентрації вуглеводів за допомогою сахарозо-казеїновій дієти. У процесі досліджень авторами зазначено, що у статевозрілих щурів карієс не виникає навіть при вмісті в дієті сахарози майже до 70%. Але введення в рот таким стерильним тваринам ентерококів призводило до інтенсивного розвитку у них карієсу зубів у вигляді появи на коронках крейдоподібних плям.

Проте дані результати, цитовані в багатьох спеціальних посібниках, ні в одному випадку не підтверджені візуальної документацією. Крім того, автори у своїх дослідженнях ігнорували об'єктивні дані про видові

особливості будови зубів використовуваних лабораторних тварин. Адже планування експериментальних досліджень, спрямованих на моделювання каріозного процесу, повинно припускати наявність об'єктивних даних про те, наскільки зубна система лабораторної тварини подібна до такої людини. На жаль, в літературі з цього приводу недостатньо інформації.

Другий аспект роботи підказаний тим, що у деяких тварин (наприклад, у гризунів) процес механічної обробки їжі в порожнині рота здійснюється за допомогою особливих, так званих довгокоронкових (гіпселодонтних), зубів, які в міру стирання здатні до постійного відростання, тобто їх зносостійкість за життя практично не обмежена. У цьому відношенні зовсім по-іншому стоїть питання про морфологічне забезпечення належної за життя зносостійкості іншого типу зубів, що називаються короткокоронковими (брахіодонтними), до яких цілком відносяться зуби людини і собаки. Побічно ці питання зводяться до того, що довгокоронкові зуби карієсом не пошкоджуються, тоді як короткокоронкові аналоги такими властивостями не володіють. Але добре відомо, що в місцях абразивної альтерації (фізіологічне стирання) тверді тканини короткокоронкових зубів стають карієс резистентними. На жаль, в літературі ці питання, у прямій їхній постановці, зовсім не висвітлюються.

Викладені вище положення намічають мету і вирішення низки завдань, які в сукупності покликані розширити і поглибити теоретичну базу сучасної одонтології.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є фрагментом науково-дослідної теми кафедри анатомії людини Вищого державного навчального закладу «Українська медична стоматологічна академія» «Вивчення закономірностей структурної організації внутрішніх органів в нормі і при патології» № державної реєстрації 0106U003236.

Для реалізації мети в роботі поставлені 5 задач дослідження.

Оцінка обґрунтованості наукових досліджень, їх достовірність, новизна.

У результаті проведеного дослідження викладено теоретичне узагальнення наукової проблеми про морфологічну схожість і видове розходження між зубною системою людини і деяких лабораторних тварин (собаки, кроликів і білих щурів), цільовими установками якої є: визначення найбільш прийняттого виду тварин для експериментального моделювання каріозної хвороби і встановлення принципів структурного забезпечення зносостійкості корінних зубів людини і, вказані вище, тварин.

У результаті досліджень були виявлені особливості будови зубощелепних систем собаки, гризунів, людини, подібність та відмінність їх будови. Визначено, що експериментальне моделювання каріозного процесу на білих щурах в змозі забезпечити бажані результати. Але їх морфологічна візуалізація виявиться багато в чому скрутною, через занадто малих розмірів коронки (всього лише близько 2 мм) їх корінних зубів, які тільки й можуть бути морфологічним субстратом каріозного ураження. Подолання даного утруднення може бути вирішено за допомогою того морфологічного інноваційного методу, який використаний в даному дослідженні.

Можливі шляхи використання результатів дослідження.

Результати цього дослідження дозволяють в подальшому при експериментальному моделюванні каріозного процесу на зубах лабораторних тварин більш обґрунтовано підходити до вибору піддослідних тварин враховуючи подібність зубів цих тварин до зубів людини та отримувати більш достовірні результати досліджень.

Структура роботи. Дисертаційна робота побудована традиційно, складається зі вступу, огляду літератури, опису матеріалів і методів дослідження, 5 розділів за результатами власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів, висновків та списку використаних джерел. Дисертація оформлена у повній відповідності до вимог ДАК України, викладена на 195 сторінках друкованого тексту, з яких 172 сторінки

складають основний зміст. Робота ілюстрована 3 таблицями і 51 рисунками.

Вступ викладений на 6 сторінках, містить повну характеристику стану досліджуваної проблеми на сьогодні, актуальність теми дисертаційної роботи, визначення мети роботи, завдання дослідження, наукову новизну і практичну значимість.

Аналіз літературних джерел проведений автором дозволив чітко сформулювати шляхи досягнення поставленої мети в дисертаційному дослідженні. Слід відмітити стиль викладення матеріалу та його візуальну наглядність, що полегшує сприйняття змісту роботи. Даний розділ викладений на 28 сторінках та містить 4 підрозділи, залежно від проблематики.

У розділі 2 «Матеріал і методи дослідження», який викладений на 7 сторінках, автор вдало описав загальну характеристику досліджуваного матеріалу. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у процесі проведення дослідження автор застосовував комплексний підхід з залученням таких методів дослідження як: фотозйомка, рентгенографія, морфометрія, виготовлення епоксидних шліфів. Було проведено розподіл матеріалу по методах дослідження. Застосовані автором методи дають можливість всебічної комплексної характеристики будови зубощелепної системи досліджуваних лабораторних тварин.

У розділі 3 «Особливості будови великих корінних зубів людини і собаки», який викладений на 56 сторінках здобувач дослідив будову зубощелепної системи собаки та порівняв її з зубощелепною системою людини.

У розділі 4 «Особливості будови зубощелепної системи гризунів», який викладений на 40 сторінках, здобувач дослідив що по зовнішній конфігурації череп щура є пропорційно зменшеним, приблизно в три рази, подібно до такого кроля. Помітний також між ними і співпадаючий загальний принцип будови зубощелепної системи, що відноситься до їх родової спільності.

Найсуттєвішою видовою відмінністю між ними є кількість, форма і

будова корінних зубів. У кроля їх налічується по п'ять одиниць з кожного боку верхнього та нижнього зубного ряду, тоді як у щура по чотири. Але найголовніше полягає в їх морфологічній різноманітності: у кроля вони відносяться до довгокоронкового типу, а у щура - представляють собою типові короткокоронкові зуби.

У розділі 5 на 26 сторінках проведено змістовний аналіз та узагальнення результатів дослідження, в якому дисертант не тільки підсумовує і аналізує отримані дані, але і порівнює їх з даними літератури.

Отримані результати викладено у 9 обґрунтованих **висновках**. У вступній частині висновків, як це передбачено вимогами ДАК України, оцінено стан виконаної роботи.

Список використаних джерел літератури містить 231 найменування, 55 з яких – закордонні.

Недоліки дисертації щодо змісту і оформлення.

Принципових недоліків у дисертації Е.Г. Саркісяна не виявлено, проте є ряд зауважень:

1. Частина огляду літератури щодо основного тексту дисертації дещо перевищує прийнятий відсоток.
2. У тексті є деякі орфографічні та стилістичні погрішності, а також друкарські помилки (стор. 8, 11, 70, 154, 162 та інш.)
3. Потрібно було б після кожного розділу привести список публікацій автора, де оприлюднені відповідні дані.
4. Рисунки повинні розташовуватися після посилань на них.

Зазначені зауваження не мають суттєвого значення при загальній оцінці дисертації та не знижують наукової цінності проведених досліджень.

Хотілося б почути від дисертанта відповідь на такі дискусійні запитання:

1. Чим пояснити відсутність типового карієсу в ділянках значної стертості твердих тканин зубів?
2. Яким чином на вашу думку відбувається процес безперервного зростання довгокоронкових зубів?

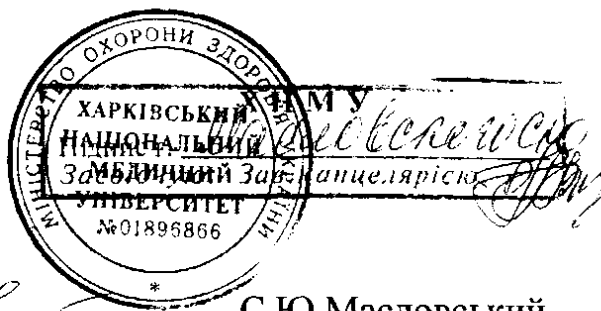
3. Чому при описанні зубів тварин не використовувався Ваш метод геометричного аналізу емалі?

Завершеність дисертації в цілому та її відповідність встановленим вимогам.

Аналіз представленої роботи дозволяє стверджувати, що за актуальністю вибору теми дослідження, поставленим завданням дослідження, репрезентативністю матеріалу, рівнем застосованого комплексного методичного підходу, вірогідністю висновків у дисертаційній роботі Саркісяна Ерванда Грантовича на тему: «Порівняльна морфологія зубів лабораторних тварин і людини в аспекті каріозної хвороби» **вирішено науково-практичну задачу** по виявленню особливостей зубів людини та лабораторних тварин, тому вона **відповідає** вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 576, а автор **заслужує** присудження наукового ступеня кандидата медичних наук.

Офіційний опонент:

д-р мед. наук, професор,
Професор кафедри гістології,
цитології та ембріології
Харківського національного
медичного університету,
МОЗ України

С.Ю.Масловський

С.Ю.Масловський